

Струка (назив):	КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ	
Занимање (назив):	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ	
Предмет (назив):	СОЛФЕЂО	
Опис (предмета):	СТРУЧНИ ПРЕДМЕТ	
Модул (наслов):	МЕЛОДИКА; ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ; ДИКТАТИ	
Датум: 2023. г.	Шифра:	Редни број: 05
Сврха		
Развијање музичког слуха, музикалности, музичког мишљења, музичке меморије, способности интерпретације, перцепције и разумијевања музичких садржаја предвиђених наставним програмом за трећи разред средње музичке школе.		
Специјални захтјеви / Предуслови		
Завршен други разред средње музичке школе. Обавезно прожимање рада на оба модула/пет предметних подручја, на сваком часу.		
Циљеви		
- контуирани развој апсолутног, релативног, мелодијског и хармонског слуха, музикалности, опште, музичке и емоционалне интелигенције, различитих когнитивних способности, рад на музичкој меморији као и даљи рад на развијање интересовања и љубави према музици и умјетности уопште; - стицање нових, координација и систематизација усвојених знања, искустава и вјештина у функцији схватања, перцепције, рецепције, репродукције и продукције музике; - развијање интерпретативних способности за гласовну репродукцију тонских висина, мелодијских мотива и мелодијских примјера предвиђених програмом за трећи разред средње музичке школе (СМШ); - развијање способности разумијевања музичког садржаја – развој музичког мишљења. Упознавање, савладавање и озвучавање основних појмова из теорије музике, који су предвиђени програмом за трећи разред средње музичке школе; - неометано и непрестани рад на повезивању перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике (записа); - оспособљавање ученика да гласом изведу нотни текст (<i>a prima vista</i>) и да звук, који чују, могу свјесно да идентификују; - корелација и интеракција наставе солфеђа са инструменталном наставом, наставом соло пјевања, хора и наставом теоријских предмета.		
Теме		

1. Даљи рад на фиксацији тонова/ступњева у оквиру дур-мол и модалног музичког система и хармонских функција
2. Даљи рад на утврђивању љествица фолклорног изворишта и осмогласног музичког система
3. Даљи рад на модусима (староцрквеним љествицама) и увод у пентатонику
4. Рад на хроматским низовима и љествицама
5. Даљи рад на алтерацијама
6. Дијатонске и хроматске модулације - обрада и утврђивање тоналитета до седам предзнака
7. Рад на пјевању инструктивних примјера и примјера из литературе (барок, класика, романтизам, импресионизам) навјежбано и *a prima vista*
8. Пјевање етида са инструменталном пратњом
9. Рад на развоју хармонског слуха - пјевање двогласних и вишегласних пјесама, инструктивних примјера и примјера из литературе

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

- Интонирање и опажање појединачних, дијатонских тонова у одређеном тоналитету дур-мол система а) у гласовном регистру – солмизацијом ; б) у ширем регистру – изговором тонских имена или писменом реализацијом одслушаних тонских висина)
- Опажање апсолутних висина тонова
- Интонирање и опажање појединачних и групе тонова у љествицама модалног музичког система (дорски, фригијски, лидијски и миксолидијски), анхемитонске пентатонске љествице, молдур љествице и у љествицама фолклорног изворишта (баклански и цигански мол)
- Интонирање и опажање појединачних, стабилних алтерованих тонова у тоналитету који се обрађује.
- Препознавање, интонирање и опажање групе тонова (мотива) за скокове у одређени ступањ љествице која се утврђује; мутационих мотива; модулационих мотива; мотива који у себи садрже хроматске скретнице, пролазнице и хроматске низове.
- Интонирање и опажање штимова од камертона (тоналитета који се обрађују)
- Интонирање и опажање двозвука, интервала
- Интонирање и опажање појединачних тонова из двозвука, трозвука и вишезвука (сопран, бас, тон у средини,...)
- Интонирање и опажање кратких мотива у двогласу или вишегласју (горње или доње дионице)
- Интонирање и опажање акордских склопова навише и наниже
- Интонирање и опажање трогласних хармонских веза
- Опажање мјере и тонског рода (народних пјесама и примјера из литературе извођених од стране наставника или помоћу ИКТ)
- Опажање тонских боја (тембра) инструмента

ДИКТАТИ

- Записивање дијатонских тонова у једном и два линијска система (виолински и бас кључ) одређеног тоналитета, модуса и анхемитонске пентатонске љествице.
- Записивање стабилних алтерованих тонова у једном и два линијска система (виолински и бас кључ) одређеног тоналитета.
- Записивање тонова у једном и два линијска система (виолински и бас кључ) одређеног модуса/пентатоники која се обрађује.
- Записивање групе тонова, мотива и фраза у једном или два линијска система у тоналитету/модусу/пентатоници која се обнавља или обрађује
- Записивање апсолутних висина тонова (h, a - d²)
- Записивање штимова датих од камертона
- Записивање горњег или доњег фактурног слоја двогласног примјера
- Записивање највишег или најнижег фактурног слоја у зависности од регистра акордске пратње
- Записивање слободно полифоних двогласних диктата
- Записивање каденце (вариране ритмички и мелодијски) разложене и аутентичне, симултано
- Записивање главних мотива или тема из умјетничке музике помоћу ИКТ
- Записивање народне пјесме са текстом у извођењу наставника или помоћу ИКТ
- Записивање једногласних мелодијских диктата, свираних по двотактима и фразама у оквиру градива из мелодике
- Записивање музичких (мелодијских) диктата репродукованих са раличитих боја инструмената (гудачки и дувачки инструменти)
- Записивање појединачних фактурних слојева вишегласних примјера и записивање трогласних хармонских веза.
- Записивање ритмичких мотива (према принципу "Дандело", или на задатим тоновима дурског или молског пентахорда – септахорда)
- Записивање ритмичких диктата на једној линији

Тема	Исходи учења			Смјернице за наставнике
	Знања	Вјештине	Личне компетенције	
	Ученик је способан да:			Наставник треба да:

1. Фиксација тонова и ступњева у оквиру дур-мол система и у оквиру хармонских функција; - Фиксација тонова у оквиру модалног система; - Фиксација тонова у оквиру анхемитонске пентатонске лествице; - Фиксација тонова у оквиру лествица фолклорне грађе; - Фиксација алтерованих тонова; - Утврђивање функционалног мишљења	- именује (солмизацијом и абецедом), препозна и запише све тонске висине у виолинском, бас и алт кључу; - брзо примјењује многостраност лествичних тонова; - наведе и објасни основне функције у тоналитету; - да свјесно и лако повезује осамостаљена имена тонова, односно једних те истих солмизационих слогова са звучношћу различитих тонских функција; - зна да наведе „стабилне“ и „лабилне“ алтерације у тоналитетима који се обрађују.	- препозна, интонира и запише дијатонске тонове, као и појединачне тонове сукцесивно интерпретиране од стране наставника у тоналитету који се обрађује; - транспонује и интонира солмизацијом напамет научене мотиве за скокове у одређени тон/ступањ тоналитета; - усвојене мелодијске мотиве примијени у диктату (усмено или писмено); - интонира различите варијанте каденци; - сам компоњује каденцу у задатом тоналитету, ритмичкој врсти и уз примјену одређених ритмичких фигура.	- процијени сам себе и свој рад на фиксацији основних тонова и ступњева у оквиру хармонских функција; - да спозна и оправда важност рада на развоју функционалног мишљења; - примјењује стечена знања и вјештине из овог модула на остале области, нарочито на интерпретацију музике, (корелација са главним и стручним предметима); - развија одговорност према раду и схвата важност континуираног рада.	- приликом поставки нових мелодијских појава и појмова поштује основни принцип смјер наставе звук – слика – тумачење; - константно ради на повезивању звука и слике; - код ученика развија апсолутни и релативни слух; - стално инсистира на прожимању свих елемената наставе солфеђа (мелодика, интонирање и опажање, диктат, ритам, теорија музике, слушање музике, импровизација и музичко стваралаштво) како би се обезбиједио квалитетан, динамичан и успјешан рад на сваком појединачном елементу наставе солфеђа; - преко звучних представа (<i>мотива</i>), пјесама, и мелодијских инструктивних примјера и примјера из музичке литературе постави (утврди) скокове у одређене тонове/ступњеве тоналитета (лествичне/алтероване) који су планирани програмом за трећи разред СМШ; - постави хармонске основе које су неопходне за издвајање тонова (солмизационих слогова) од звучности тонских функција и њихово лако међусобно спаривање унутар свих могућих варијанти, односно, да ради на развоју способности везивања једног те
---	---	--	---	---

				истог солмизационог слога за различите тонске функције; - примјењује апсолутну романску солмизацију; - код ученика развија сигурно и спонтано интонирање појединачних и групе тонова; - константно ради на транспоновању мотива за скокове у одређене тонове/ступњеве дур-мол и модалног музичког система; - ради са ученицима опажање појединачних тонова у различитим регистрима и њихово записивање у виолинском, бас и алт кључу; - примјењује различите варијанте каденце.
2. Даљи рад на утврђивање љествица фолклорног изворишта и осмогласног музичког система. - Рад на мутацији - поларност дура и мола	- да именује тонове балканског и циганског мола као и молдур љествице од задатог тона, навише и наниже; - зна да наведе карактеристике и разлике између I, V и VI гласа стихира <i>На Господи возвах</i> у српском осмогласном музичком систему;	- интонира и опажа примјере из народне и умјетничке музике за поставку балканског мола, циганског мола и молдур љествице; - опази, идентификује и запише љествичне тонове балканског, циганског мола и молдура интерпре-тиране од стране наставника;	- реално процјењује лични ангажман и напредак; - процијени сам себе и свој рад на савладавању балканског мола, циганског мола и молдура; - процијени сам себе и свој рад на савладавању	- преко звучних представа и мелодијских примјера ради на утврђивању балканског мола, циганског мола и молдура; - ради са ученицима на интонирању и опажању балканског мола, циганског мола и молдура; - ради на транспоновању љествичних низова; - интонира са ученицима различите варијанте каденци балканског мола, циганског мола и молдура;

	- брзо именује тонове истоименог тоналитета супротног тонског рода; - брзо изговара мутационе облике дурских и молских квинтакорада; - задати примјер у дурском тонском роду напише у истоименом молском и обрнуто; - зна да транспонује љествичне низове на друге тонске висине.	- интонира различите варијанте каденци балканског и циганског мола и молдура; - отпјева инструктивни примјер, примјер из <i>Осмогласника</i> или народну пјесму <i>a prima vista</i> које садрже мутације или друге елементе српског музичког фолклора; - интонира један примјер у оба тонска рода; - препозна и разликује молски и дурски тонски род; - интонира вокализе које садрже мутације; - изводи примјере који садрже промјене мјере; - изводи једногласне српске традиционалне пјесме и пјесме са простора БиХ; - да истовремено транспонује и интонира љествичне низове на задате тонске висине.	појаве мутације у српском народном и црквеном пјевању; - тежи непрекидном усавршавању.	- примјењује ИКТ за рад на опажању љествичних низова и тетрахорда; - даље упознаје ученике са српским црквеним народним пјевањем и осмогласним музичким систем кроз примјере из уџбеника <i>Осмогласник</i>, Стевана Стојановића Мокрањца; - емитује звучне примјере стихира <i>На Господи возвах</i> I, V и VI гласа; - ради на развоју музичке креативности и стваралаштву код ученика; - ради на развоју вокалне технике и чисте интонације; - користи вокализе за распјевање као вид припреме за рад на мутацији; - користи примјере из музичке традиције српског али и других народа и народности за рад на мутацији; - развија сензибилитет слуха за разликовање тонских родова, за изграђивање интонације и разумијевање тонских збивања; - ради на мутацији консонантних квинтакорада C-dura; - користи један примјер за пјевање у оба тонска рода;
--	--	--	--	--

				интонира са ученицима различите варијанте каденци наизмјенично у оба тонска рода; - у настави примјењује етиде са елементима српског музичког фолклора.
3. Даљи рад на модусима (староцрквеним љествицама) и увод у пентатонику	- зна да, на основу стечених знања у претходном разреду, кроз анализу одређеног модалног музичког примјера препозна и утврди у ком модусу је примјер (дорски, фригијски, лидијски и миксолидијски), зна да именује тонове тетрахорда и љествице обрађених модуса од било ког задатог тона; - зна да објасни термин модуси „чистих боја“; - зна да наведе карактеристичне тонове и интервале који се налазе у оквирима одређених модалних љествица; - зна да именује анхемитонску пентатонску љествицу.	- интонира мелодијске примјере из литературе који су служили за поставку модуса; - да интонира и препозна љествично кретање мелодија четири модуса (дорски, фригијски, лидијски и миксолидијски) у обиму октаве или тоничне квинте навише и наниже; - интонира каденце у модусима; - препозна научени мелодијски примјер за обрађене модусе; - изведе одређени број модалних примјера у двогласним и вишегласним аранжманима;	- оцјени свој рад на модусима и анхемитонској пентатонској љествици.	- води ученика од дур-мол ка модалном систему (мол- дорски и фригијски ; дур-лидијски и миксолидијски) научи ученике за сваки модус бар по један примјер из литературе; - примјењује слушање модалних композиција (ренесанса и барок); - води ученике од дур - мол ка модалном систему (мол: дорски и фригијски ; дур: лидијски и миксолидијски); - увјежбава са ученицима брзо изговарање тетрахорда и љествица обрађених модуса; - утврди рад са модусима „чистих боја“; - теоријски утврди љествични састав модуса и укаже на специфичне тонове и интервале који се налазе у оквирима модалних љествица; - са ученицима ради на анализама модалних примјера из умјетничке музике; - обради са ученицима одређени број модалних примјера примјењујући исон (бордун) као пратећи глас;

		- интонира скок из било којег ступња у карактеристичан тон модуса; - интонира и опажа анхемитонску пентатонску љествицу; - компоњује кратке примјере у пентатоници.		- обради са ученицима одређени број двогласних и вишегласних модалних примјера; - успоставља корелацију са наставним садржајима других стручних предмета - упозна ученике се анхемитонском пентатонском љествицом.
4. Рад на хроматским низовима и љествицама	- објасни разлику између хроматског и дијатонског полустепена; - да именује хроматске низове навише и наниже од задатог тона; - да именује хроматску дурску и хроматску молску љествицу навише и наниже.	- интонира и опажа хроматске низове и љествице (у обиму октаве); - пјева и опажа хроматске пролазнице и скретнице навише и наниже уз хармонску пратњу; - уз помоћ наставника интонира хроматску љествицу навише и наниже.	- процијени своје дигиталне компетенције; - оцијени свој рад на хроматским скретницама, пролазницама и низовима.	- ради на испјевавању хроматских пролазница, скретница и хроматских низова уз клавирску пратњу; - ради са ученицима на интонирању и опажању хроматских низова навише и наниже уз хармонску пратњу; - примјењује примјере из литературе који садрже хроматске низове у кретању навише и наниже; - објасни ученицима разлику између хроматског и дијатонског полустепена – Питагорина подјела цијелог степена на девет кома; - у настави користи инструктивне, и примјере из умјетничке литературе који у себи садрже хроматске низове.
5. Даљи рад на алтерацијама	- зна да наведе „стабилне“ и „лабилне“ алтерације у	- да са више лакоће интонира и опажа	- оцијени свој рад на <i>стабилним</i> алтерацијама.	- да научи и утврди са ученицима кратке мотиве напамет за скокове у стабилне алтероване тонове;

	тоналитетима који се обрађују; - брзо именује вођице (VII ступањ) за сваки дурски/молски тоналитет; - именује интервал прекомјерне и умањене кварте и квинте од слободно задатог тона; - именује интервал умањене терце од слободно задатог тона и у тоналитету; - зна да кроз анализу идентификује појаву <i>стабилне</i> и <i>лабилне</i> алтерације у одређеном музичком примјеру.	примјере који садрже <i>стабилне</i> алтерације; - транспонује и интонира солмизацијом напамет научене мотиве за скокове у одређени алтеровани тон навише и наниже; - интонира навише и наниже од слободно задатог тона интервал умањене терце; - интонира навише и наниже од слободно задатог тона интервале прекомјерне и умањене кварте и квинте; - пјева једногласне и двогласне примјере који садрже <i>стабилне</i> алтерације; - транспонује обрађене примјере који садрже <i>стабилне</i> алтерације у тоналитете за велику секунду навише и наниже; - изводи примјере који садрже постепен улазак и излазак из <i>лабилне</i> алтерације;	- користи модални музички систем у раду на поставци и утврђивању <i>стабилних</i> алтерација (лидијски, фригијски и миксолидијски); - користи балкански мол за рад на поставци и утврђивању повишеног IV ступња; - рад на алтерацијама примјењује у тоналитетима обрађеним у претходном разреду; - ради на интонирању умањене терце; - ради на интонирању прекомјерних и умањених кварта и квинте; - у настави примјењује једногласне и двогласне инструктивне и примјере из литературе који садрже <i>стабилне</i> алтерације; - постепено уведе ученике у извођење и схватање <i>лабилних</i> алтерација; - да након звучне поставке алтерованих акорада да неопходна теоријска тумачења; - на настави примјењује ИКТ за слушање примјера из умјетничке литературе који садрже алтерације;
--	---	--	--

		- изводи скокове у стабилне алтерације и скокове из стабилних алтерација у љествичне тонове.		- са ученицима анализира примјере из литературе који садрже алтерације; - ради заједно са ученицима на транспоновању обрађених примјера који садрже стабилне алтерације у тоналитете за велику секунду навише и наниже; - постиже корелацију са садржајима главних предмета (инструмент/соло пјевање).
6. Дијатонске и хроматске модулације, модулативна иступања и тонални скокови у доминантни, субдоминантни, паралелни и тоналитете терцне сродности	- прави разлику између дијатонске и хроматске модулације те модулативног иступања и тоналног скока; - наведе примјере модулативног иступања и тоналног скока; наведе примјер и кроз пјевање у себи изврши анализу одређене композиције; - кроз анализу препозна и обиљежи дијатонску или хроматску модулацију у терцни, доминантни и субдоминантни тоналитет.	- да са више лакоће и емоције изводи инструктивне примјере, примјере из умјетничке литературе <i>a prima vista</i> које садрже дијатонску и/или хроматску модулацију, модулативно иступање и/или тонални скок у терцни, доминантни или субдоминантни тоналитет; - интонира постављене и утврђене кратке модулационе мотиве; - компонује краћи мелодијски примјер који садржи дијатонску модулацију, модулативно иступање и/или тонални скок;	- подржи аргументима начин и пут рада на дијатонским и хроматским модулацијама у тоналитете који су планирани у првом, другом и трећем разреду СМШ; - емотивно и когнитивно изводи модулативне примјере.	- упоредо са радом на алтерацијама, перманентно прожима рад на дијатонским и хроматским модулацијама и на тај начин изврши звучну припрему за обраду дијатонских и хроматских модулација на наставном предмету хармонија у четвртм разреду СМШ; - упозна и утврди аудитивно, визуелно и теоријски ученике са дијатонским и хроматским модулацијама, модулативним иступањима и тоналним скоковима планираних за трећи разред СМШ; - научи одређени број мотива, инструктивних примјера, примјера из умјетничке литературе и народних пјесама које садрже дијатонску/хроматску модулацију, модулативно иступање и/или тонални скок у паралелни/терцни, доминантни или субдоминантни тоналитет;

		- интонира дијатонске и хроматске вођице и њихова разрешења; - компоњује примјер за пјевање с листа/ диктат; - да извођење мелодијских примјера доведе до умјетничког нивоа; - изводи мелодијске етиде са клавирском пратњом.		- ради на интонирању и опажању модулативног иступања и тоналног скокока; - ради на иступању у „фригијско поље“. - ради на анализи музичких дјела, научи ученике да у нотном тексту препознају и обиљеже дијатонске и лакше хроматске модулације; - прожима рад на модулацијама са модулом Теорија музике како би обезбиједио схватање природе дијатонских и хроматских модулација што ће у многоне олакшати савладавање ове материје у настави хармоније у четвртом разреду СМШ); - настави рад на прожимању дура и паралелног мола тј. рад на памћењу двије тоничне квинте; - остварује корелацију са садржајима главних предмета (инструмент/соло пјевање); - ради на фразирању и умјетничкој интерпретацији мелодијских примјера предвиђених наставним програмом за трећи разред СМШ.
--	--	--	--	--

7. Рад на пјевању инструктивних примјера и примјера из умјетничке литературе (ренесанса, барок, класика, романтизам и импресионизам) навјежбано и а prima vista - Обрада и утврђивање тоналитета до седам предзнака – формирање група према паралелним и истоименим тоналитетима - Могући путеви обраде тоналитета по групама: Прва група: d – D- h-H-gis ; F-f-As-as-Ces Друга група: a-A-fis-Fis-dis; C-c-ES-es-Ges Трећа група: e-E- cis-Cis-ais; G-g-B-b-Des - слушање музике	- током прегледа нотног текста пјевањем у себи изврши анализу (хармонску и формалну) примјера; - зна да наведе основне карактеристике и разлике између стилова ренесанса, барок, класика, романтизам, импресионизам. објасни и прикаже схему група тоналитета, формираних према консонантним квинтакордима Це-дура; (блискост тоналитета по звучности); - наведе и разликује тоналитете до седам повисилица и снизилица у предзнаку; - зна брзо да одреди број и наведе повисилице или снизилице у предзнаку за сваки тоналитет обрађен у трећем разреду СМШ; - изговори ланац дурских квинтакорда.	- да пјева инструктивне примјере и примјере из умјетничке литературе <i>а prima vista</i> са свим музичким елементима (динамика, фразирање, агогика, темпо, артикулација,...); - да емотивно и естетски доживи и интерпретира примјере из умјетничке литературе (ренесанса, барок, класика, романтизам и импресионизам); - да импровизује у оквиру задате хармонске прогресије и музичке форме; - способан да пјева обрађене каденце и љествице; - препозна, интонира и запише љествице и штимове тоналитета који се обрађују у трећем разреду СМШ; - препозна, интонира и запише кратка мелодијско-ритмичка	- процјени сам себе и свој рад на интерпретацији обрађених народних пјесама, инструктивних примјера или примјера из литературе за рад на пјевању с листа.; - емотивно и когнитивно доживи отпјеван или слушани примјер.	- ради на примјерима за пјевање с листа са и без припреме; - приликом припреме примјера за пјевање с листа ради на интонирању каденци, штима, љествице, опажњу и интонирању појединачних и групе тонова, интонирању мотива за скокове у одређени ступањ и примјењује визуелна наставна средства – табулатор; - захтјева од ученика да примјере изводе музикално и уз поштовање свих ознака; - користити примјере из литературе у циљу упознавања ученика са одређеним стилима у умјетничкој музици и њиховим карактеристичним елементима, (као дио процеса музичког образовања); остварује корелацију са садржајима предмета Хармонија и Музички облици; - поштује принцип редослиједа и начина обнављања тоналитета у којем доминира звучна (аудитивна) поставка; - приликом обраде и обнављања тоналитета користи принцип прожимања истоимених и паралелних тоналитета; - приликом поставке (обнављања) љествица/ тоналитета користи звучне представе – примјере из традиционалне и умјетничке музике;
---	--	--	---	---

		кретања и скокове у тоналитету који се обрађује; - отпјева народну пјесму <i>a prima vista</i> са свим музичким елементима; - импровизује мелодију у одређеном тоналитету; - компонује кратке примјере за пјевање с листа.		- приликом утврђивања тоналитета сажима два различита приступа: преко паралелних љествица и радом на истоименим тонским родовима - мутација (поларност дура и мола); - примјењује примјере из литературе. - примјењује вокализе и ради на испјевавању консонантних квинтакорда Це-дура; - ради на пјевању љествица у поступном и терцном кретању навише и наниже; - увјежбава квинтни круг у оба смијера и ланац дурских квинтакорада; - оправда изабрани начин и пут обраде тоналитета; постави/обнови штимове тоналитета који су планирани за обраду у трећем разреду СМШ; - примјењује ИКТ у настави.
8. Пјевање етида са инструменталном пратњом - слушање музике	- током прегледавања нотног текста пјевањем у себи изврши анализу етиде са инструменталном пратњом.	- да уз инструменталну пратњу наставника интерпретацију одређеног мелодијског примјера доведе до умјетничког нивоа; - сам интерпретира одређени број примјера на хармонском инструменту,	- критички просуди изабране примјере за рад на пјевању етида са инструменталном пратњом; - емотивно и когнитивно доживи отпјеван	- примењује у настави рад на пјевању етида с хармонском пратњом ради постизања чистије и сигурније интонације код ученика, спонтанијег и флуентног пјевања, ритмичке прецизности и даљем развоју хармонског слуха; - развија код ученика музичку креативност;

		као и да буде способан да се сам прати на (хармонском) инструменту и истовремено гласом (солмизацијом) изводи одређени примјер; - једну дионицу двогласног примјера изводи пјевањем док другу свира на инструменту.	или слушани примјер.	- ради на емотивном и умјетничком извођењу примјера; - рад на емотивно-когнитивном слушању музике.
9. Рад на развоју хармонског слуха - пјевање двогласних и вишегласних пјесама, четворогласних Бахових корала инструктивних примјера, примјера из умјетничке литературе и традиционалне народне пјесме	- током анализе нотног текста и пјевањем у себи изврши хармонску и формалну анализу двогласног и вишегласног инструктивног примјера, примјера из умјетничке литературе или народну пјесму; - импровизује мелодију; - да користи одређене софтвере за рад на хармонским везама и тоналитетима који су предвиђени за обраду у трећем разреду СМШ.	- интонира и опажа каденце свих обрађених тоналитета; - интонира и опажа штимове свих обрађених тоналитета; - интонира и опажа акорде; - интонира и опажа строге хармонске везе; - учествује у двогласном и вишегласном извођењу примјера (<i>a prima vista</i>) који одговарају садржајима и захтјевима трећег разреда СМШ;	- процијени свој рад на развоју хармонског слуха; - сам процијени свој рад и успјех у заједничкој интерпретацији двогласних и вишегласних примјера	- систематски и методички развија код ученика хармонски слух; - ради на интонирању и опажању акорада; - ради на интонирању и опажању каденци; - ради на интонирању и опажању хармонских веза; - неопходно је непрестано прожимање сва четири модула, на сваком часу; - систематски и методички развија способност учествовања у двогласним и вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама, народним и примјерима из литературе (исон, бочно, супротно, паралелно пјевање) и у складу са наставним садржајима планираним за трећи разред СМШ;

		- импровизује мелодију на задату хармонску пратњу; - учествује у двогласном и вишегласном извођењу примјера из домена народне традиционалне музике; - изводи мелодијске етиде са клавирском пратњом.		- користи одређене софтвере за рад на хармонским везама и тоналитетима; - примјењује рад на мелодијским етидама са клавирском пратњом.
ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ - Интонирање и опажање појединачних, дијатонских и алтерованих тонова у одређеном тоналитету дур-мол система а) у гласовном регистру – солмизацијом ; б) у ширем регистру – изговором тонских имена или писменом реализацијом одслушаних тонских висина	- именује (солмизацијом и абецедом), препозна и запише све тонске висине у виолинском и бас кључу; - брзо примјењује многостраност љествичних тонова; - наведе и објасни основне функције у тоналитету. - наведе стабилне алерације у тоналитету који се обрађује.	- препозна, интонира и запише појединачне тонове сукцесивно интерпретиране од стране наставника у тоналитету, модусу, анхемитонској пентатоници и љествицама фолклорног изворишта у свим регистрима; - препозна, интонира и запише појединачне стабилно алтероване тонове.	- процијени сам себе и свој рад; - примјењује стечена знања и вјештине из овог модула на остале области, нарочито на интерпретацију музике; - развија одговорност према раду и схвата важност континуираног рада.	- ради на интонирању и опажању појединачних тонова у одређеном тоналитету дур-мол музичког система (модусу, љествицама фолклорног изворишта, пентатонској љествици) и стабилних алтерација; - инсистира на познавању мотива за утврђивање скокова у дијатонске и алтероване тонове (обавезно коришћење солмизације); - инсистира на томе да у редослиједу и начину обнављања тоналитета (модуса) доминира звучна (аудитивна) поставка; - сваки час ради на интонирању и опажању.

- Опажање апсолутних висина тонова	- разумије и образложи искључивост једностраног абecedног именовања појединих тонова у низу од h до d².	- да опажа (усмено и писмено) апсолутне висине тонова у обиму од h до d².	- реално процјењује лични ангажман и напредак.	- ради систематично и континуирано на опажању апсолутних висина тонова у обиму од h до d². Прво од a¹ до d², а затим од e¹ до a¹, h до e¹ и на крају цијели обим.
- Интонирање и опажање појединачних и групе тонова у љествицама модалног музичког система (дорски, фригијски, лидијски и миксолидијски), анхемигонске пентатонске љествице, молдур љествице и љествицама фолклорног изворишта (баклански и цигански мол)	- зна да именује абecedом тонове љествица модалног музичког система (дорски, фригијски, лидијски и миксолидијски), анхемигонске пентатонске љествице, молдур љествице и тонове љествица фолклорног изворишта (баклански и цигански мол).	- препозна, интонира и запише тонове и кратка мелодијско-ритмичка кретања и скокове у: модусу који се обрађује, анхемигонској пентатонској љествице, молдур љествици и у љествицама фолклорног изворишта (баклански и цигански мол).	- тежи непрекидном усавршавању.	- инсистира на учењу мотива напамет за утврђивање скокова (обавезно коришћење солмизације); - стално прожима рад на свим елементима наставе солфеђа (мелодика, интонирање и опажање, диктати, ритам и теорија музике) како би се обезбједио квалитетан, динамичан и успјешан рад на сваком појединачном елементу у процесу музичког описмењавања; - користи примјере из српске традиционалне народне музике, као и музике других народа, у циљу упознавања и очувања традиције, идентитета и естетског пјевања.
- Интонирање и опажање појединачних, стабилних алтерованих тонова у тоналитету који се обрађује (тоналитетима који су утврђени у првом,	- зна да именује абecedом стабилне и лабилне алтероване тонове у тоналитету који се обрађени у првом, другом и трећем разреду СМШ.	- препозна, интонира и запише кратка мелодијско-ритмичка кретања који садрже алтероване тонове; - запише напамет научене мотиве за	- реално процјењује лични ангажман и напредак у раду на алтерацијама.	- инсистира на познавању мотива за утврђивање скокова у дијатонске и алтероване тонове (обавезно коришћење солмизације).

другом и трећем разреду СМШ)		скокове у одређени ступањ љествице или алтерован тон (стабилне алтерације).		
- Препознавање, интонирање и опажање групе тонова (мотива) за скокове у одређени ступањ љествице која се утврђује; мутационих мотива; модулационих мотива; мотива који у себи садрже хроматске скретнице, пролазнице и хроматске низове	- запише напамет научене мотиве за скокове у одређени ступањ љествице или алтерован тон (стабилне алтерације).	- препозна, интонира и запише кратка мелодијско-ритмичка кретања за скокове у одређени ступањ љествице која се утврђује; мутационих мотива; модулационих мотива; мотива који у себи садрже хроматске скретнице, пролазнице и хроматске низове; - компонује диктате.	- реално процјењује лични ангажман и напредак у раду на скоковима у одређене ступњеве тоналитета.	- ради на интонирању и опажању групе тонова и мотива (скокова у одређени ступањ љествице и алтеровани тон), мутационих и модулационих мотива; - инсистира на познавању мотива за утврђивање скокова у дијатонске и алтероване тонове (обавезно коришћење солмизације).
- Интонирање и опажање штимова од камертона (тоналитета који се обрађују)	- зна да именује абecedом тонове штимова од камертона (тоналитета који се обрађују).	- да препозна, интонира и запише штимове тоналитета који су обрађени у првом, другом и трећем разреду СМШ; - прецизно интонира наниже квинтакорд и	- реално процјењује лични ангажман и напредак у раду на штимовима.	- систематично и методички ради на интонирању и опажању штимова од камертона (тоналитета који се обрађују); - да ради и инсистира на веома спором интонирању до постизања аутоматизма, без увођења опажања прије постизања аутоматизма у интонирању штимова.

		секстакорд дурског и молског трозвука.		
- Интонирање и опажање двозвука/интервала, - Интонирање и опажање појединачних тонова из двозвука, трозвука и вишезвука (сопран, бас, тон у средини,...) - Интонирање и опажање кратких мотива у двогласу или вишегласју (горње или доње дионице)	- именује љествичне интервале, хармонске и интервале од слободно датог тона, навише и наниже.	- препозна и интонира двозвуке (интервале) у тоналитету и од слободно задатог тона; - препозна и интонира појединачно тонове двозвука; - интонира и опажа кратке мотиве у двогласу.	- процијени сам себе и свој рад на интонирању и опажању двозвука.	- систематично и методички ради на интонирању двозвука/интервала у тоналитет и од слободно задатог тона навише и наниже; - систематично и методички ради на опажању двозвука/интервала; - ради на интонирању и опажању кратких мотива у двогласу (горње или доње дионице); - систематски и методички развија способност учествовања у двогласним и вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама, народним и духовним примјерима из литературе (бочно, супротно, паралелно кретање).
- Интонирање и опажање трозвука и свих врста септакорда у основном облику и малог дурског у обртајима. - Интонирање и опажање трогласних хармонских веза	- именује акорде од слободно датог тона, навише и наниже (дурски, молски и квинтакорд умањеног трозвука са обртајима, прекомјерни (без обртаја) и свих врста септакорда у основном облику и малог дурског у	- опази, идентификује и интонира појединачне трозвука и четворозвука (сопран, бас, тон у средини,...); - интонирање и опажање кратких мотива у	- процијени сам себе и свој рад на интонирању и опажању трозвука и четворозвука и у раду на хармонским везама.	- ради на препознавању и интонирању појединачних тонова трозвука и четворозвука (сопран, бас, тон у средини,...); - ради на интонирању и опажању кратких мотива у вишегласју (горње или доње дионице);

	обртајима.,тврдо умањени трозвук и септакорд; - аудитивно и визуелно идентификује тражени фактурни слој из вишегласног примјера који наставник интерпретира или се слуша са носача звука или ИКТ;	вишегласју (горње или доње дионице); - интонира акорде навише и наниже од слободно датог тона (дурски, молски и умањени квинтакорд са обртајима, прекомјерни (без обртаја), доминантни септакорд са обртајима, велике и мале дурске септакорде у основном облику, умањени септакорд и тврдо умањени трозвук и септакорд; - да сукцесивно интонира тонове акорда на више и на ниже.		- ради на интонирању акорада навише и наниже од слободно датог тона (дурски, молски и квинтакорд умањеног трозвука са обртајима, прекомјерни (без обртаја), и свих врста септакорда у основном облику, малог дурског у обртајима и тврдо умањени; - користи примјере из литературе у циљу упознавања ученика са одређеним стиловима у умјетничкој музици и елеменатима који га чине (музичко образовање); - систематски и методички развија способност учествовања у двогласним и вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама, народним и примјерима из литературе (бочно, супротно, паралелно кретање); - ради на развоју хармонског слуха; - примјењује ИКТ у настави; - ради на интонирању сложенијих акордских склопова на основу ученицима познатог музичког материјала.
- Опажање мјере и тонског рода (народних пјесама и примјера из литературе извођених од стране наставника или помоћу ИКТ)	- разумије природу и карактер мјера, које су планиране у трећем разреду СМШ; - зна да препозна мутацију.	- одреди врсту ритма, тонски род и мјеру пјесме или композиције коју изводи наставник или се слуша са носача звука или ИКТ;	- процјени сам себе и свој рад; - процјени своје дигиталне компетенције.	- ради на опажању мјере и тонског рода (народних пјесама и примјера из литературе извођених од стране наставника, са носача звука или ИКТ); - примјењује ИКТ у настави;

		- опази тонски род.		- користи примјере из српске традиционалне народне и црквене музике, као и музике других народа и народности, у циљу упознавања и очувања традиције, идентитета и естетског пјевања.
ДИКТАТИ - Записивање дијатонских и алтерованих тонова у једном и два линијска система (широки регистар) одређеног тоналитета	- препозна и именује (солмизацијом и абецедом) и све тонске висине у виолинском и бас кључу; - брзо примјењује многостраност љествичних тонова.	- запише појединачне тонове у једном и два линијска система (виолински и бас кључ) у одређеном тоналитету (који се обнавља или обрађује) у свим регистрима.	- процијени сам себе и свој рад.	- инсистира на познавању мотива за утврђивање скокова у одређени ступањ тоналитета укључујући и алтероване тонове; - инсистира на томе да у редослиједу и начину обнављања тоналитета доминира звучна (аудитивна) поставка; - примјењује ИКТ у настави.
- Записивање групе тонова, мотива и фраза у једном или два линијска система у тоналитету или модусу који се обнавља или обрађује. - Записивање главних мотива или тема из умјетничке музике помоћу ИКТ	- запише напамет научене мотиве за скокове у одређени ступањ љествице; - да усвојене мелодијско-ритмичке мотиве примијени у диктатима (усмено и писмено).	- запише кратка мелодијско-ритмичка кретања и скокове у тоналитету (модусу) и примјерима из традиционалне и умјетничке музике који се обрађују; - да запише српску народну пјесму коју је претходно научио.	- процијени сам себе и свој рад.	- да диктира групе тонова и мотива (скокова у одређени ступањ љествице), мутационих мотива, модулационих мотива; - користи примјере из српске традиционалне народне музике, као и музике других народа у раду на диктатима; - ради на сталном прожимању рада на диктатима и пјевању с листа; - ради на диктатима форме до четири такта у којима долази до промјене мјере и темпа и изједначавања јединице бројања.

- Записивање апсолутних висина тонова	- именује појединачне тонове из хроматског низа e^1 до d^2 водећи рачуна о искључивости једностраног абecedног именовања појединих тонова у низу од h до d^2.	- запише апсолутне висине тонова у обиму h- e^1; a^1-d^2; e^1-a^1; e^1-d^2	- процијени сам себе и свој рад.	- ради систематично и континуирано на усменим и писменим диктатима апсолутних висина тонова у обиму од h до d^2.(наставник тражи од ученика да записују искључиво es^1, а никако dis^1, који не припада ниједном од транспонујућих низова квартног обима); - примјењује ИКТ у настави; - континуирано ради на развоју релативног и апсолутног слуха.
- Записивање штимова датих од камертона	- зна да именује тонове штимова од камертона (тоналитета који се обрађују).	- запише штимове тоналитета који су обрађени.	- процијени сам себе и свој рад.	- систематично и методички ради на усменим и писменим диктатима штимова од камертона (тоналитета који се обрађују).
- Записивање двослојних музичких примјера - Записивање горњег или доњег фактурног слоја двогласног примера - Записивање двогласних диктата рађених у слободној полифонији	- именује љествичне интервале, хармонске и интервале од слободно датог тона, навише и наниже.	- опази и запише највиши или најнижи фактурни слој одређеног двослојног полифоног или хомофоног музичког примјера; - опази и запише двозвук/интервал у тоналитету и од слободно задатог тона; - запише кратак двогласни диктат.	- процијени сам себе и свој рад на записивању двослојних музичких примјера.	- систематично и методички ради на усменим и писменим диктатима полифоних и хомофоних кратких двослојних музичких примјера и двозвука/интервала; - стално ради на повезивању двослојних мелодијско-ритмичких диктата и двогласном пјевању; - ради на интонирању и опажању интервала до дециме, навише и наниже.

- Записивање каденце (вариране ритмички и мелодијски) разложене и аутентичне, симултано	- именује главне ступњеве и функције тоналитета; - именује абecedом различите варијанте каденце у дур-мол и модалном систему.	- запише плагалне и аутентичне каденце (вариране ритмички и мелодијски); - интонира каденце у модалном музичком систему.	- процијени сам себе и свој рад.	- систематично и методички ради на опажању и записивању различитих варијанти каденце; - развија код ученика музичку креативност; - рад на импровизацији; - примјењује ИКТ у настави.
- Записивање народне пјесме са текстом, - Записивање главних мотива или тема из умјетничке музике	- препозна обрађене народне пјесме и примјере из умјетничке литературе.	- запише народну пјесму са текстом, главни мотив или тему из умјетничке музике коју изводи наставник или се емитује са носача звука или ИКТ; - да на основу музичке меморије запише тему из умјетничке музике – аутодиктат.	- процијени сам себе и свој рад; - да свјесно идентификује (усмено или писмено) примјере из литературе као и да исте емотивно и естетски доживи.	- ради на томе да ученици записују народне пјесме са текстом, главне мотиве или теме из умјетничке музике које интерпретира он сам или бивају емитовани са носача звука; - користи ИКТ у настави; - користити примјере из литературе у циљу упознавања ученика са одређеним стиливима у умјетничкој музици и елементима који га чине (музичко образовање и васпитање); - ради на аутодиктатима.
- Записивање једногласних мелодијских диктата (примена различитих тонских боја инструмената)	- препозна и именује тоналитет у коме се изводи мелодијски диктат.	- запише једногласни мелодијски диктат, свiran по двотактима или фразама у оквиру градива из области мелодике (репродукованих са	- процијени сам себе и свој рад на записивању једногласних мелодијских диктата.	- константно ради на једногласним мелодијским диктатима; - свира диктате по двотактима и фразама у оквиру градива из области мелодике; - примењује у раду на диктатима и друге тонске боје музичких инструмената;

		различитих музичких инструмената; - препозна и идентификује боје инструмената.		- примјењује ИКТ у настави; - свира „вергл“ дикта: т - ради на развоју музичке меморије.
- Записивање највишег или најнижег фактурног слоја у зависности од регистра акордске пратње - записивање хармонских веза	- изврши хармонску анализу вишегласног инструктивног примјера или примјера из умјетничке литературе.	- пјева, опажа и запише строге хармонске везе основних хармонских функција и њихових замјеника; - приликом рада на хармонској анализи опажа или препознаје хармонска кретања уз помоћ гласовне репродукције у себи.	- процијени сам себе и свој рад.	- систематски и методички развија код ученика хармонски слух; - ради на интонирању акорада и хармонских веза; - ради на опажању и записивању акорада; - ради на опажању и записивању хармонских веза; - примјењује ИКТ у настави.
- Записивање ритмичких мотива (према принципу "Дандело", или на задатим тоновима дурског или молског пентахорда – септахорда) - Записивање ритмичких диктата на једној линији	- препозна и именује ритмичке врсте и ритмичке фигуре обрађене у првом, другом и трећем разреду СМШ.	- запише ритмичке мотиве и диктате према принципу "Дандело" и на једној линији; - компонује диктате; - запише фолклорне ритмове (метаритам) на неколико тонова (задатим тоновима дурског или молског пентахорда – септахорда).	- реално процјењује лични ангажман и напредак у раду на записивању ритмичких мотива.	- ради на ритмичким диктатима према принципу "Дандело" – ритмички диктати на слободним трихордима; - ради на ритмичким диктатима који се записују на једној линији; - ради на фолклорним ритмичким диктатима на задатим тоновима дурског или молског пентахорда – септахорда; - ради на слушању музике и записивању ритмичке окоснице дијелова слушаних примјера.
Интеграција				
Корелација са стручним предметима.				

Извори
- Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске; - Друга стручна и теоријска литература (стручни часописи, приручници, збирке, видео и аудио записи, интернет и сл).
Оцјењивање
Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и Правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи. О техникама и критеријима оцјењивања ученике треба упознати на почетку изучавања модула.

Струка (назив):	КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ	
Занимање (назив):	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ	
Предмет (назив):	СОЛФЕЂО	
Опис (предмета):	СТРУЧНИ ПРЕДМЕТ (ВЈЕЖБЕ)	
Модул (наслов):	РИТАМ; ТЕОРИЈА И ЗВУК	
Датум: 2023. г.	Шифра:	Редни број: 06
Сврха		
Развијање ритмичких способности ученика за гласовну и мануелну репродукцију ритмичких врста и фигура предвиђених програмом за трећи разред средње музичке школе, као и за идентификацију истих. Развијање способности, перцепције, рецепције, интерпретације и разумијевања музичких садржаја предвиђених наставним програмом за трећи разред СМШ. Трајно усвајање знања и вјештина из области теорије музике.		
Специјални захтјеви / Предуслови		
Завршен други разред средње музичке школе. Обавезно прожимање рада на оба модула/пет предметних подручја, на сваком часу.		
Циљеви		
- континуирани развој слуха, музикалности, опште, музичке и емоционалне интелигенције, различитих когнитивних способности, рад на музичкој меморији као и развијање интересовања и љубави према музици и умјетности уопшт; - стицање нових, координација и систематизација усвојених знања, искустава и вјештина у функцији схватања, перцепције, рецепције, репродукције и продукције музике; - развијање ритмичког слуха и ритмичких способности ученика за гласовну и мануелну репродукцију ритмичких врста и фигура предвиђених програмом за други разред СМШ, као и за идентификацију истих; - неометано повезивање перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике (записа). (Оспособљавање ученика да гласом изведу нотни текст <i>a prima vista</i> и да звук, који чују, могу свјесно да идентификују); - корелација и интеракција наставе солфеђа са инструменталном наставом, наставом соло пјевања, хора и наставом теоријских предмета. - трајно усвајање знања из области теорије музике; - постављање сигурне основе за даље изучавање хармоније, контрапункта, музичких облика и напредовања у солфеђу; - развијање способности брзог музичког, логичког, креативног и апстрактног мишљења, уопштавања и закључивања из области теорије музике; - сигурно, лако и брзо тумачења и извођења нотног текста;		

- континуирани развој музичког слуха, музикалности, опште и музичке интелигенције, различитих когнитивних способности, рад на развоју музичког мишљења и музичке меморије као и развијање интересовања и љубави према музици и умјетности уопште;

- стицање нових, координација и систематизација усвојених знања, искустава и вјештина у функцији схватања, перцепције, рецепције, репродукције и продукције музике;

- развијање способности разумијевања музичког садржаја. Упознавање, савладавање и „озвучавање“ основних појмова из теорије музике, који су предвиђени за обраду програмом за трећи разред средње музичке школе;

- неометано повезивање перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике (записа). Оспособљавање ученика да гласом изведу нотни текст *a prima vista* и да звук, који чују, могу свјесно да идентификују.

Теме

1. Утврђивање ритмичких врста и фигура постављених у претходном музичком школовању
2. Поставка ритмичких врста и фигура у трећем разреду СМШ
3. Рад на мјерама метаритма са једним и два тродјела и хоризонталној полиметрији метаритма
4. Опажање и одређивање ритмичке/метричке врсте изоритма и метаритма.
5. Хоризонтална полиметрија изоритма са изједначавањем јединице бројања и промјенама темпа
6. Равномјерно читање (хоризонтално и вертикално) са промјенама кључева - увод у алт-кључ
7. Рад на ритмичком вишегласју
8. Мануелна репродукција (једногласна и двогласна)
9. Препознавање ритмичких мотива
10. Парлато – ритмичко читање – инструктивни примјери и примјери из инструменталне и вокалне литературе

ТЕОРИЈА И ЗВУК

11. Алтерације, мутације и модулације
12. Народна мелодика и фолклорни ритмови
13. Модуси
14. Пентатоника
15. Умањена терца
16. Интервали
17. Акорди (квинтакорди и септакорди, D7 са обртајима)
18. Алтеровани акорди дијатонског типа (фригијски квинтакорд и наполитански сектакорд)
19. Хармонске прогресије
20. Међусобни односи између метра, темпа и карактера композиције
21. Неправилне ритмичке групе
22. Алт-кључ

Тема	Исходи учења			Смјернице за наставнике
	Знања	Вјештине	Личне компетенције	
	Ученик је способен да:			Наставник треба да:
1. Утврђивање ритмичких врста и фигура постављених у претходном музичком школовању	- зна да препозна и именује ритмичке врсте и фигуре постављене у претходном музичком школовању.	- аудитивно и визуелно препозна и интерпретира ритмичке врсте и фигуре постављених у претходном музичком школовању: дводјелне, тродјелне, четвородјелне и осмодјелне подјеле; пунктиране и обрнуто пунктиране фигуре; синкопе; контртан; супротстављање пунктираног ритма и триоле, тродјелни ритмови са простом диобом тродјела; пунктиране фигуре, са и без узмаха и неправилне ритмичке групе.	- процијени сам себе и свој рад; - примјењује стечена знања и вјештине из овог модула на остале области, нарочито на интерпретацију музике.	- ради на утврђивању ритмичких врста и ритмичких фигура постављених у претходном музичком школовању, што ће даље пружити добру основу за надоградњу и наслојавање новог градива предвиђеног програмом за III разред СМШ; - звучно демонстрира, визуелно прикаже и објасни ритмичке фигуре; - стално прожима рад на свим елементима наставе солфеђа (мелодика, интонирање и опажање, диктати, ритам, теорија музике, слушање музике и деље музичко стваралаштво) и да практикује рад кроз више дисциплина наставе ритма, које се узајамно преплићу (равномјерно читање, тактирање, мануелна репродукција, ритмичко читање-парлато, ритмички диктати према "принципу Дандело" и на задатим тонским низовима) како би се обезбиједио квалитетан, динамичан и успјешан рад.
2. Поставка и утврђивање неправилних ритмичких група на јединици бројања:(триола, дуола, квартола, квинтола, секстола и септола);	- препозна и именује ритмичке фигуре постављене на настави солфеђа у III разреду СМШ.	- благодарећи звучној представи, лакше препозна, савлада, схвати и репродукује одређене ритмичке врсте и фигуре, те да перципиране појаве претвори у нотну слику.	- развија одговорност према раду и схвата важност континуираног рада.	- поставка осмодјелне подјеле јединице бројања; рад са групом тонова са јасном и двосмисленом ритмичком физиономијом (визуелно сличне фигуре, а звучно различите и обрнуто), супротстављање пунктираног ритма и триоле, тродјелни ритмови просте диобе тродјела и пунктиране фигуре са и без узмаха, поставка дуоле и квартоле на јединици

- Поставка и утврђивање триоле на дијелу, на двије и четири јединице бројања: - Дуола и квартола на три јединице бројања				бројања у тродијелним ритмовима, триола на јединици и дијелу јединице бројања; - се у настави руководи основним принципом рада, од звука према нотној слици и тумачењу.
3. Рад на мјерама метаритма са једним и два тродјела – Рад на хоризонталној полиметрији метаритма 13. Рад на брзим и умјереним темпима	- разликује термин метаритам од термина изоритам; - наведе и објасни мјере: 7/8, 5/8 и 9/8; - наведе и објасни мјере: 8/8 и 10/8; - наведе и објасни мјере: 11/8 и 12/8; - изводи примјере метаритма у брзим и умјереним темпима.	- да на основу научених мелодијских клишеа (народних пјесама) за поставку метаритма опажа и изводи (гласовном и мануелном репродукцијом) инструктивне ритмичке примјере као и народне пјесме у мјерама: 7/8, 5/8, 9/8, 8/8, 10/8, 11/8 и 12/8.	- процијени сам себе и свој рад.	- кроз народне пјесме и инструктивне ритмичке примјере и вјежбе постави и приближи ученицима народне ритмове: 5/8, 7/8, 9/8, 8/8, 10/8, 11/8 и 12/8; - ради на опажању и интонирању инструктивних ритмичких примјера као и народних пјесама у мјерама: 7/8, 5/8, 9/8, 8/8, 10/8, 11/8 и 12/8.
4. Опажање и одређивање ритмичке/метричке врсте изоритма и метаритма	- зна да креира примјере у метаритму са једним и два тродјела; - прикаже и објасни различите метричке ознаке и њихове јединице бројања;	- на основу саслушаног примјера уз тактирање одреди мјеру; - аудитивно (помоћу тактирања) и визуелно препозна и интерпретира различите ритмичке/метричке врсте изоритма;	- процијени сам себе и свој рад у познавању изоритма и метаритма.	- кроз примјере из умјетничке музике и инструктивне ритмичке примјере и вјежбе приближи ученицима изоритам; - прикаже начине тактирања и примјењује их, те да посебну пажњу посвети јасним и прецизним покретима руке при тактирању, како се ови покрети не би претворили у диригентске;

	- разликује ритмички од метричког акцента.	- опажа и одреди акценте и метричке врсте (метаритам) у народним пјесмама према пјевању наставника или са носача звука или ИКТ.		- кроз народне пјесме и инструктивне ритмичке примјере и вјежбе приближи ученицима народне ритмове.
5. Хоризонтална полиметрија изоритма са изједначавањем јединице бројања 14. Промене мјере и темпа	- зна да објасни појам хоризонтална полиметрија изоритма, 15. а лакоћом прелази из мјере у мјеру уз одржавање једнаке пулсације јединица бројања.	- способан да одржава равномерно извођење јединице бројања приликом извођења примјера у којима је присутна полиметрија изоритмичких врста ритма. 16. способан да изводи и памти различита темпа у оквиру истог примјера	- процијени сам себе и свој рад на хоризонталној полиметрији изоритма.	- ученицима објасни, теоријски и практично, ради са ученицима на примјерима са хоризонталном полиметријом изоритма и изједначавањем јединице бројања; 17. а ученицима увјежбава примјере који садрже у себи промјене темпа; 18. помаже ученицима да кроз вјежбање науче напамет темпа извођења; 19. кроз разноврсне примјере ученике доведе до способности изједначавања јединица бројања.
6. Равномјерно читање (хоризонтално и вертикално) са промјенама кључева. - Увод у алт-кључ	- разумије и објасни равномјерно читање и корални ритам у различитим кључевима (виолински, бас и алт-кључ).	- да са више лакоће, гласовно репродукује, у различитим темпима, инструктивне примјере као и примјере из литературе за равномјерно читање у различитим кључевима (виолински, бас и алт кључ); - равномјерно чита примјере са вертикалним акордским склоповима.	- процјени сам себе и свој рад на равномјерном читању.	- води рачуна да приликом равномјерног читања (ритмичког читања и пјевања мелодијских примјера) ученици не враћају поглед уназад (регресија). На тај начин обезбјеђује се сналажење у групном музицирању, нарочито у хору и оркестру; - равномјерно читање по вертикали - акордских склопова; - ученике уведе у алт кључ; - објасни ученицима однос између метрономских ознака и италијанских (најчешће) израза за карактер музичког дјела;

				- ради на пјевању примјера у алт-кључу.
7. Рад на ритмичком вишегласју	- зна да компоује један ритмички слој у двослојном ритмичком примјеру.	- учествује у извођењу ритмичких примјера једнослојне, двослојне и вишеслојне фактуре.	- процијени сам себе и свој рад на ритмичком вишегласју.	- систематски и методички развија способност учествовања у двогласним и вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама народним и примјерима из литературе.
8. Мануелна репродукција ритма	- препозна и именује ритмичке врсте и ритмичке фигуре обрађене у првом, другом и трећем разреду СМШ.	- мануелном репродукцијом изводи ритмичке врсте и фигуре предвиђене за обраду у трећем разреду СМШ.	- процијени сам себе и свој рад на мануелној репродукцији ритма.	- систематски и методички развија способност учествовања ученика у мануелној репродукцији једноставнијих ритмичких примјера једнослојне, двослојне и вишеслојне фактуре; - користи мануелну репродукцију за рад на интерпретацији ритмичких вишегласних примјера.
9. Опажање и записивање ритмичких мотива и диктата.	- препозна и именује обрађене ритмичке врсте и ритмичке фигуре; - зна да примјер записан према принципу „Дандело“ транскрибује у примјер за мануелну репродукцију и обрнуто.	- препозна и запише кратке ритмичко-мелодијске мотиве (фразе); - запише ритмичке мотиве и диктате према принципу "Дандело"; - запише ритмичке мотиве и диктате на једној линији.	- реално процјењује лични ангажман и напредак.	- примјењује рад на препознавању ритмичко-мелодијских мотива (усмено и писмено); - ради на ритмичким диктатима према принципу "Дандело"; - ради на ритмичким диктатима који се записују на једној линији; - ради са ученицима на транскрибовању примјера према принципу „Дандело“ у примјере за мануелну репродукцију и обрнуто; - примењује рад на слушању музике у раду на записивању ритма.

10. Парлато – ритмичко читање – инструктивни примјери са обиљеженим темпима (италијанске ознаке за карактер и метрономске ознаке), акцентима, фразама и са промјеном кључева и темпа. - Ритмичко читање примјера из инструменталне и вокалне литературе.	- препозна и именује ритмичке врсте и ритмичке фигуре обрађене у првом, другом и трећем разреду СМШ.	- гласовно, уз прецизно тактирање, репродукује инструктивне и примјере из литературе (инструменталне и вокалне) за ритмичко читања – <i>a prima vista</i> (водећи при том рачуна о свим компонентама који чине једну музичку интерпретацију цјеловитом).	- реално процјењује лични ангажман и напредак; - тежи непрекидном усавршавању.	- систематски и методички води наставу ритма (укључујући све наведене дисциплине наставе ритма, које треба да се стално прожимају) како би дошао до крајњег циља из области ритма: течно, тачно, лако и изражајно читање нотног текста са разумијевањем; - систематски и методички развија способност учествовања ученика у двогласним и вишегласним вокалним и вокално-инструменталним композицијама народним и примјерима из умјетничке литературе; - ученике извјежба да у самом читању с листа примијене све научено, чиме се суштина солфеђа, као предмета у служби другим предметима, а посебно инструмента и гласа, потпуно испуњава.
ТЕОРИЈА И ЗВУК 11. Алтерације, мутације и модулације.	- да лако и брзо ради на многостраности тонова; - зна да наведе „стабилне“ алтерације у тоналитетима који се обрађују; - са већом лакоћом препозна, схвата и дефинише различите музичке појаве током перцепције и репродукције;	- интонира и опажа алтероване тонове, уколико их схвати као вјештачке вођице у односу на већ добро познате дијатонске тонове у љествици, додајући им, у свијести, карактеристично звучање појединих модалних обрта; - кроз вјежбе многостраности тонова боље савлада појам функционалности; кроз	- процијени сам себе и свој рад; - примјењује стечена знања и вјештине из овог модула на остале области, нарочито на интерпретацију музике; - развија одговорност према раду и схвата важност континуираног рада;	- уведе ученике у проблематику алтерација, објасни њихов вођични однос у односу на већ утврђене дијатонске тонове и њихове функције, укаже ученицима на разлику између тонално стабилних и тонално лабилних алтерација, као и да перманентно истиче модалну „боју“ појединих алтерованих тонова и тонских низова, истрајавајући, тако, на веома битном повезивању звука, нотне слике и тумачења; - неопходан је и сталан рад на техничким вјежбама за чисто интонирање које се транспонују у предвиђене тоналитете;

	- зна да наведе „лабилне“ алтерације. - зна да разликује дијатонске и хроматске модулације; - зна да изврши мутацију одређене љествице и примјера.	пјевање повеже специфичну звучност споредних ступњева са теоријским тумачењима; - зна да у инструктивним примјерима и примјерима из умјетничке литературе препозна дијатонске и хроматске модулације; - препозна мутацију.	- много боље разумије логику дур-мол система и да оствари директан приступ свакој од његових љествица на основу збира предзнака.	- стално ради на функционалном начину размишљања; - примјењује ИКТ у настави; - помогне ученику да доживи разлику између мелодијских покрета који остају унутар одређених тоналитета у односу на оне код којих долази до промене; - објасни разлику између дијатонске и хроматске модулације; - утврди појам и рад на мутацијама; ради са ученицима на анализи примјера из умјетничке литературе.
12. Народна мелодика и фолклорни ритмови	- зна да наведе и именује од слободно задатог тона љествице фолклорног изворишта које су обрађене; - зна да именује и транспонује љествице фолклорне грађе.	- пјева, свира, препознаје и записује народну мелодику са нашег поднебља, свјестан другачијих законитости традиционалне музике у односу на класичну; - зна да на основу нотног записа одреди мјеру; - зна да наведе и разликује различите мјере метаритма.	- емотивно изводи и доживљава традиционалне народне пјесме.	- укаже ученику на специфичности мелодике и ритмова народних напева (нпр. однос између дводјела и тродјела); - обради довољан број различитих једногласних и вишегласних примјера; - задаје домаће задатке ученицима.
13. Модуси	- зна да именује и транспонује модусе;	- систематизује модусе као „истоимене“ са дуром и молем, те тако и да их	- много боље разумије логику модалног система.	- да се у обради модуса држи принципа рада „од познатог ка непознатом“ и смјера наставе од звука ка нотној слици и тумачењу те да исте

	- зна да наведе карактеристичне тонове за модусе који су обрађени; - зна да брзо именује тетра хорде модуса.	пјева и препознаје са лакоћом, као и да сигурно записује или по слуху свира композиције модалног садржаја.		представи као дур или мол са по једним алтерованим тоном, јер се једино тако може постићи сигурно пјевање модалне мелодике, лако препознавање, записивање и свирање по слуху; - ради на именовању тетра хорде модуса.
14. Анхемитонска пентатоника	- зна да именује анхемитонске пентатонске љествице од задатог тона навише и наниже.	- повеже већ постојеће искуствоса пентатоником, са пјевањем, свирањем и записивањем.	- процијени сам себе и свој рад на пентатоници.	- кроз импровизације и вишегласје, помогне ученицима да лично доживе пентатонику; - задаје домаће задатке ученицима.
15. Умањена терца	- зна да именује умањене терце од било ког задатог тона; - зна да објасни теоријску разлику између умањене терце и велике секунде.	- чистије пјева и свира, будући да ће бити свјестан да је умањена терца мања од велике секунде, али и да све боље у диктату разазнаје разлике између тонова који подлијежу енхармонској замјени, као и да лако именује поменуте интервале од сваког задатог тона.	- реално процјењује лични ангажман и напредак; - тежи непрекидном усавршавању.	- уз помоћ адекватних техничких вјежби и хармонске подршке доведе ученика до чисте интонације, указујући му упорно на потпуно различиту природу ових двају енхармонских интервала; - да тражи од ученика да транспонује наведене техничке вјежбе и у друге тоналитете.
16. Интервали	- зна да именује и препозна интервале у примеру који се обрађују; - зна да препозна и именује интервале навише и наниже од	- знање програмом предвиђеним о интервалима повезује са интонирањем и опажањем скокова у одређене ступњеве;	- процијени сам себе и свој рад; - процијени своје дигиталне компетенције.	- ради на теоријском утврђивању знања о интервалима паралелно са радом на интонирању и опажању; - почне са систематизацијом интонирања и опажања интервала (до октаве у односу на камер-тон, до дециме без везивања за камер-тон), дајући јасна упутства везано за скокове,

	задатог тона до дециме.	- брзо гради интервале навише и наниже од задатог тона до дециме.		са камертоном као доњим или горњим тоном интервала, али и са удаљењем од истог.
17. Акорди (квинтакорди и септакорди, D7 са обртајима)	- зна да гради акорде од слободно датог тона, навише и наниже: дурски, молски и квинтакорд умањеног прекомерног трозвука са обртајима;	- зна да гради акорде , интонира, препознаје, свира по слуху и записује; - зна да гради све врсте септакорда у основном облику и малог дурског у обртајима.	- примјењује стечена знања и вјештине из домена рада на акордима у интерпретацији инструктивних и примјера из умјетничке литературе.	- научи ученике како да помоћу ланца дурских квинтакорда олакша рад на брзом именовању доминантине доминанте; - научи ученике како да помоћу доминантног септакорда лако изграде тврдо умањени септакорд; - добро утврди познавање састава акорада и навише и наниже, тражећи изговор и интонирање у оба смјера и са тачном оријентацијом у односу на камертон или у оквиру тоналитета; ученику представи јасне шеме и карактеристике појединих акорада и њихових обртаја.

18. Алтеровани акорди дијатонског типа (фригијски квинтакорд и наполитански сектакорд). - алтерован акорд хроматског типа – тврдо умањени квинтакорд и септакорд	- у нотном тексту свјесно „чује“, а током диктата „види“ фригијски квинтакорд и наполитански сектакорд, као и да то непосредно искуство са звуком поменутих акорада пренесе на наставу хармоније, музичких облика, инструмента и др; - зна да именује тврдо умањене трозвуке и септакорде од доминанте.	- интонира и опажа алтероване акорде дијатонског и хроматског типа; - зна да гради тврдо умањени трозвук и септакорд помоћу доминантног септакорда.	- примјењује стечена знања и вјештине из домена рада на алтерованим акордима у интерпретацији инструктивних и примјера из умјетничке литературе.	- кроз анализу адекватних нотних примјера из умјетничке и инструктивне литературе повезује знања из теорије са практичном примјеном; - континуирано и перманентно увјежбава са ученицима одређене музичке појаве, дефиниције и термине кроз различите наставне дисциплине и вјежбе; - развија код ученика музичку креативност и стваралаштво; - ученицима, и у овом случају, укаже на префињену симетрију, која влада у музици, чиме ће их охрабрити да учењу приступају са разумијевањем тог савршеног реда у музици, не као огромном мноштву неповезаних чињеница, већ као складном систему крајње логично повезаних елемената; - уведе ученике у савремену терминологију, што ће им обезбиједити бољу интерпретацију; - примјењује ИКТ у настави; - инсистира на звуку и именовању датих акорада, односно тонова који их сачињавају, (уз теоријска објашњења), као и на транспозицији примјера,
19. Хармонска прогресија	- повеже многостраност квинтакорада са многостраношћу	- зна да препозна и идентификује хармонске прогресије;	- примјењује стечена знања и вјештине из домена рада на	- наставник треба да да јасна теоријска објашњења, да техничке вјежбе комбинује са примјерима из литературе, као и да уведе

	септакорада, да уочи модулацију и мутацију у оквиру вишегласја.	- аудитивно опажа и идентификује обрађене хармонске веза; - самостално изврши хармонску анализу композиције коју изводи на главном предмету.	хармонским прогресијама; - примјењује стечена знања у раду на хармонској анализи.	ученика у слободан приступ хармонским везама и хармонским прогресијама; - ради са ученицима хармонске и формалне анализе примјера из умјетничке литературе; - упознаје ученике са стилским карактеристикама одређених епоха и композитора.
20. Међусобни односи између метра, темпа и карактера композиције	- познаје италијанске ознаке за карактер композиције које су планиране за савладавање у трећем разреду СМШ.	- запамти, препозна и користи поједина темпа и примењује их у читању и пјевању с листа, без употребе метронома, као и да, при том, да одговарајући карактер одређеним композицијама.	- процијени сам себе и свој рад на познавању односа између метра, темпа и каактера композиције.	- укаже ученику на могућност савлађивања и запамћивања темпа учењем појединих мелодијских етида, као и да објасни везу између метра, темпа и карактера компотиције; - повремено и по потреби користи метроном; - упозна ученике са ознакама за карактер које се обрађују у трећем разреду СМШ; - задаје домаће задатке ученицима.
21. Неправилне ритмичке фигуре	- зна да препозна и идентификује неправилне ритмичке фигуре.	- зна да интерпретира неправилне ритмичке фигуре планиране са савладавање и утврђивање у трећем разреду СМШ.	- процијени сам себе и свој рад на неправилним ритмичким групама.	- буде веома јасан у објашњењу принципа приступа у савладавању неправилних ритмичких фигура; - упорно ради на увјежбавању неправилних ритмичких фигура и буде сигуран у то да је ученик схватио све финесе изнесене у датим примјерима, посебно када је ријеч о техничким вјежбама у раду на савладавању неправилних ритмичких фигура.

22. Алт-кључ	- зна да транспонује у алт-кључу.	- чита, пјева, свира и транспонује у новом и уз помоћ новог кључа; - памти оријентационе тонове: оса симетрије, положаји трозвука на линијама и, нарочито, квартни тонови од тона c^1 навише и наниже.	- процијени сам себе и свој рад на алт-кључу.	- помогне ученику да разумије нови кључ и предности познавања истог; - да приликом рада на транспоновану примењује визуелни принцип учења – никако не транспонује за секунду, већ да потпуно избјегне виолински кључ као својеврсну подштапаницу; - инсистира на памћењу оријентационих тонова: оса симетрије, положаја трозвука на линијама и, нарочито, квартних тонова од тона c^1 навише и наниже.
Интеграција				
Корелација са стручним предметима.				
Извори				
- Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске; - Друга стручна и теоријска литература (стручни часописи, приручници, збирке, видео и аудио записи, интернет и сл).				
Оцјењивање				
Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и Правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи. О техникама и критеријима оцјењивања ученике треба упознати на почетку изучавања модула.				